บทที่ 2
สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

2.1 จังหวัดชุมพร

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ตอนบนสุดของภาคใต้ของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 9° 41′ และ 11° เหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 98° 40′ และ 99° 30′ ตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 6,010 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,756,250 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 463 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดระนอง และประเทศเมียนมาร์

เขตการปกครอง

จังหวัดชุมพร แบ่งเขตการปกครองท้องที่ออกเป็น 8 อำเภอ 115 ตำบล 521 หมู่บ้าน (รูปที่ 2.1 และรูปที่ 2.2) มีประชากรทั้งหมด 475,894 คน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ 79 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2.1) และแบ่งการปกครองแบบท้องถิ่นออกเป็น 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 14 เทศบาล 66 องค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 2.1 พื้นที่อำเภอ จำนวนหน่วยการปกครอง และจำนวนประชากรของจังหวัดชุมพร

ชื่ออำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนหน่วยการปกครอง			จำนวนประชากร (คน)			ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ (คน/ตร.กม.)
		ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม	
เมืองชุมพร	675.10	17	156	19,414	72,627	73,348	145,975	216
ท่าแซะ	1,531.22	32	10	18,501	36,999	36,110	73,109	48
ปะทิว	672.41	30	7	7,447	22,246	21,919	44,165	66
พะโต๊ะ	1,017.33	4	27	4,971	12,240	10,803	23,043	23
สวี	799.58	11	97	15,008	33,967	34,085	68,052	85
หลังสวน	727.29	13	142	12,485	35,225	35,746	70,971	98

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ชื่ออำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนหน่วยการปกครอง			จำนวนประชากร (คน)			ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ (คน/ตร.กม.)
		ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม	
ละแม	296.14	4	40	5,967	14,062	13,509	27,571	93
ทุ่งตะโก	291.76	4	42	4,641	11,618	11,390	23,008	79
รวม	**6,010.83**	**70**	**521**	**238,984**	**238,984**	**236,910**	**475,894**	**79**

ที่มา : ทำเนียบหน่วยปกครองจังหวัดชุมพร (ข้อมูล ณ ม.ค.46) ที่ทำการปกครองจังหวัดชุมพร.

สภาพภูมิประเทศ

ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพรมีสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงและภูเขา ถัดจากแนวพื้นที่สูงมาทางด้านทิศตะวันออกเป็นที่ราบมีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่นและที่ราบลุ่ม ซึ่งเป็นเขตเกษตรกรรมที่สำคัญ ต่อจากที่ราบจะเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออก ยาวประมาณ 222 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป (รูปที่ 2.3 และรูปที่ 2.4) ประกอบด้วย

1) หาดทรายและสันทราย ทางด้านทิศตะวันออกซึ่งติดกับทะเลอ่าวไทยพบหาดทราย และสันทรายเป็นแนวยาวเหนือ - ใต้ ชายหาดค่อนข้างเรียบ มีความโค้งเว้าน้อย และมีความลาดชันประมาณ 2 - 4 % พื้นที่เหล่านี้เป็นสวนมะพร้าว และที่รกร้างว่างเปล่า

2) ที่ลุ่มราบน้ำขึ้นถึง เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลที่น้ำท่วมถึง ส่วนใหญ่พบบริเวณปากแม่น้ำที่ไหลลงสู่ทะเล เช่น ปากน้ำชุมพร ปากน้ำหลังสวน พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นป่าชายเลน

3) ที่ราบเรียบ มีลักษณะเป็นที่ราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดชันไม่เกิน 2 % ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็นที่ราบเรียบซึ่งเคยเป็นที่ลุ่มราบน้ำทะเลขึ้นถึงมาก่อน และที่ราบที่เป็นลานตะพักระดับต่ำหรือที่ราบน้ำท่วมถึง

4) ลูกคลื่นลอนลาดและลอนชัน แบ่งออกเป็นบริเวณที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำเก่า ซึ่งเป็นบริเวณที่ดอนอยู่ถัดจากที่ราบเรียบ และบริเวณที่เป็นลูกคลื่นลอนชันที่เป็นพื้นผิวที่เหลือค้างจากการกัดกร่อน ซึ่งพบบริเวณที่ถัดจากที่ลาดเชิงเขา

5) ที่ลาดเชิงเขาและเนินเขาเตี้ย พบบริเวณที่ลาดเชิงเขาที่มีความลาดชันประมาณ 16 - 30 % มีสภาพเป็นลูกคลื่นลอนชันเป็นแนวยาวตลอดแนวเหนือ - ใต้ และมักมีจะลำธารเล็ก ๆ ที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาตอนบนไหลผ่าน

6) เทือกเขาและภูเขา ประกอบด้วยเทือกเขาเป็นแนวยาวค่อนข้างจะขนานกันไปในแนวเหนือ - ใต้ ทางด้านทิศตะวันตกมีเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์

สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดชุมพร ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ

1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม โดยในช่วงนี้ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้ ได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 26.8 องศาเซลเซียส

2) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน - มกราคม ซึ่งเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ พัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ซึ่งเป็นมวลอากาศที่มีความชื้นสูง ดังนั้นเมื่อปะทะแนวเทือกเขาตะนาวศรีจึงทำให้เกิดฝนตกชุกตลอดพื้นที่ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,000 มิลลิเมตร มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27 องศาเซลเซียส

จากค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด (Maximum rainfall) รอบ 25 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 ของแต่ละสถานีวัดน้ำฝน จำนวน 11 สถานี โดยเป็นข้อมูลปริมาณฝนมากที่สุดในรอบวัน ในช่วงฤดูฝน 5 เดือน คือ เดือนสิงหาคม - ธันวาคม เส้นชั้นปริมาณน้ำฝนเท่า (Isohyte) ในจังหวัดชุมพร แบ่งได้เป็น 3 ช่วงชั้น คือ 40 - 50 มิลลิเมตร 50 - 60 มิลลิเมตร และ 60 - 70 มิลลิเมตร (รูปที่ 2.5 และตารางที่ 2.2)

สำหรับปริมาณฝนตกมากที่สุดในช่วงฤดูฝนรอบ 25 ปี ของจังหวัด มีปริมาณฝนเฉลี่ย 60 - 70 มิลลิเมตร ได้แก่ บริเวณพื้นที่อำเภอพะโต๊ะ อำเภอละแม อำเภอหลังสวน บางส่วนของอำเภอสวีและอำเภอทุ่งตะโก และทางตอนบนของอำเภอปะทิว ปริมาณฝนเฉลี่ย 50-60 มิลลิเมตรได้แก่ พื้นที่บริเวณอำเภอทุ่งตะโก และอำเภอสวี ทางตะวันออกของอำเภอเมืองชุมพรและทางตอนกลางของอำเภอปะทิว ส่วนบริเวณที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุดของจังหวัดมีปริมาณฝนเฉลี่ย 40 - 50 มิลลิเมตร คือ บริเวณพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอท่าแซะ ทางตะวันตกของอำเภอปะทิวและอำเภอเมืองชุมพร บางส่วนของอำเภอสวี ในเดือนพฤศจิกายนมีฝนตกมากที่สุด โดยมีปริมาณฝนมากที่สุดเฉลี่ย 89.46 มิลลิเมตร รองลงมา คือ เดือนตุลาคมมีปริมาณฝนมากที่สุดเฉลี่ย 62.34 มิลลิเมตร เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ยังมีฝนที่เกิดจากพายุหมุนเขตร้อนที่ก่อตัวในมหาสมุทรแปซิฟิคเคลื่อนเข้าสู่ภาคใต้ ทำให้มีฝนตกติดต่อกันหลายวัน และเกิดอุทกภัยทำความเสียหายมาก เช่น พายุไต้ฝุ่นเกย์ ที่เคลื่อนขึ้นฝั่งจังหวัดชุมพร เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2532 (ชวรี วราศรัย และคณะ, 2542)

ตารางที่ 2.2 ค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด (Maximum rainfall) รอบ 25 ปี ในช่วงฤดูฝน (สิงหาคม - ธันวาคม) ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 จังหวัดชุมพร

รหัสสถานีวัดน้ำฝน	ชื่อสถานีวัดน้ำฝน	ค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด 25 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 ช่วงฤดูฝน (ส.ค. - ธ.ค.) (มิลลิเมตรต่อวัน)
517001	อำเภอท่าแซะ	47.7
517002	อำเภอหลังสวน	64.7
517003	อำเภอพะโต๊ะ	70.7
517004	อำเภอละแม	63.5

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

รหัสสถานีวัดน้ำฝน	ชื่อสถานีวัดน้ำฝน	ค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด 25 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 ช่วงฤดูฝน (ส.ค. - ธ.ค.) (มิลลิเมตรต่อวัน)
517005	อำเภอสวี	58.4
517006	อำเภอปะทิว	50.2
517007	อำเภอทุ่งตะโก	49.1
517008	บริษัทปะทิวการเพาะปลูกจำกัด	63.0
517009	โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ตำบลสลุย อำเภอท่าแซะ	48.5
517201	สถานีตรวจอากาศอำเภอเมืองชุมพร	55.5
517301	สถานีตรวจอากาศอำเภอสวี	51.1

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา, 2544

สภาพแหล่งน้ำและลุ่มน้ำ

แหล่งน้ำในจังหวัดชุมพร ประกอบด้วยแม่น้ำ ลำคลองสายสั้น ๆ ไหลจากเทือกเขาด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ ลงสู่อ่าวไทยทางด้านทิศตะวันออก แหล่งน้ำที่สำคัญ (รูปที่ 2.6) มีดังนี้

1) แม่น้ำตะเภา เกิดจากการรวมตัวกันของคลองท่าแซะกับคลองรับร่อในบริเวณตำบลนากระตาม อำเภอท่าแซะ ไหลผ่านตำบลหาดพันไกร ตำบลบางลึก ตำบลท่าตะเภา ตำบลบางหมาก อำเภอเมืองชุมพร ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองชุมพร มีความยาว 33 กิโลเมตร

2) แม่น้ำชุมพร เกิดจากเทือกเขาในตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ไหลไปทางด้านทิศตะวันออกถึงบ้านคอนสมอ แล้วไหลผ่านตำบลวังไผ่ ตำบลขุนกระทิง ตำบลตากแดด อำเภอเมืองชุมพร ไหลลงสู่ทะเลบริเวณตอนเหนือของอ่าวสวี ในตำบลทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร มีความยาว 50 กิโลเมตร

3) คลองรับร่อ เกิดจากเทือกเขาตะนาวศรี ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอปะทิวไหลลงมาทางทิศใต้ในเขตอำเภอท่าแซะ ไหลผ่านไปทางทิศตะวันออกผ่านตำบลรับร่อ ตำบลท่าข้ามไปรวมกับคลองท่าแซะที่ตำบลนากระตามเป็นแม่น้ำท่าตะเภา มีความยาวประมาณ 72 กิโลเมตร

4) คลองท่าแซะ เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไหลผ่านตำบลสลุย ตำบลคุริง ตำบลท่าแซะ ตำบลนากระตาม อำเภอท่าแซะ มาบรรจบกับลำน้ำรับร่อ เป็นแม่น้ำท่าตะเภา ความยาวประมาณ 77 กิโลเมตร

5) แม่น้ำหลังสวน เกิดจากภูเขาในตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ แล้ววกไปทางตะวันออกผ่านตำบลปังหวาน ตำบลวังตะกอ ตำบลหาดยาย ตำบลหลังสวน ตำบลแหลมทราย ตำบลพ้อแดง ตำบลบางมะพร้าว อำเภอหลังสวน และไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำ อำเภอหลังสวน มีความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร

6) คลองสวี เกิดจากภูเขาในตำบลละอุ่นเหนือ อำเภอละอุ่น และอำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง ไหลไปทางทิศเหนือ แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเข้าเขตอำเภอสวี จังหวัดชุมพร ผ่านตำบลเขาทะลุ ตำบลนาสัก ตำบลทุ่งระยะ ตำบลสวี ตำบลนาโพธิ์ ตำบลปากแพรก ตำบลท่าหิน ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลด่านสวี อำเภอสวี มีความยาวประมาณ 75 กิโลเมตร

7) คลองสวีเฒ่า เกิดจากภูเขาในตำบลทุ่งระยะ อำเภอสวี ไหลไปทางทิศตะวันออกผ่านตำบลนาโพธิ์ แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านตำบลปากแพรก ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลวิสัยใต้ อำเภอสวี ความยาวประมาณ 30 กิโลเมตร

8) คลองตะโก เกิดจากภูเขาในอำเภอหลังสวน ไหลผ่านตำบลทุ่งตะโก ตำบลทุ่งตะไคร ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลปากตะโก มีความยาวประมาณ 120 กิโลเมตร

9) คลองละแม มีต้นน้ำอยู่ที่ตำบลพะโต๊ะ อำเภอพะโต๊ะ ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลละแม อำเภอละแม ความยาวประมาณ 36 กิโลเมตร

จังหวัดชุมพรมีลุ่มน้ำที่สำคัญ ดังตารางที่ 2.3 และรูปที่ 2.6

ตารางที่ 2.3 พื้นที่ลุ่มน้ำของจังหวัดชุมพร

ลุ่มน้ำ/ลุ่มน้ำสาขา	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
คลองท่าตะเภา	1,916.88	32.02
คลองหลังสวน	1,402.56	23.43
ภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน (ส่วนที่ 1)	579.87	9.69
ภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนบน (ส่วนที่ 2)	1,760.77	29.41
ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2	326.90	5.46
รวม	**5,986.99**	**100.00**

ที่มา : - คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2536
- จำนวนพื้นที่คำนวณจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ทรัพยากรดิน

สภาพดินของจังหวัดชุมพร แบ่งตามลักษณะธรณีสัณฐาน และวัตถุต้นกำเนิดดิน (รูปที่ 2.7 และรูปที่ 2.8) ได้ดังนี้

1) สันทราย พบบริเวณหาดและสันหาด ดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายจัด บางแห่งมีเปลือกหอยปะปนอยู่ในเนื้อดิน การอุ้มน้ำของดินต่ำน้ำ มักจะเป็นที่รกร้างว่างเปล่า มีไม้พุ่มเตี้ย และหญ้าขึ้นกระจัดกระจาย

2) ที่ลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึง เกิดจากการทับถมของตะกอนลำน้ำบริเวณปากแม่น้ำ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยตะกอนเนื้อละเอียด ความสามารถในการอุ้มน้ำสูง ดินที่พบเป็นดินเลน ดินทรายปนเลน หรือ เป็นดินเหนียวสีเทา และจะเป็นดินเค็มเนื่องจากมีน้ำทะเลท่วมถึง พืชส่วนใหญ่เป็นป่าชายเลน

3) ที่ราบน้ำทะเลเคยท่วมถึง ตะกอนดินส่วนใหญ่เป็นตะกอนดินเนื้อละเอียด ดินส่วนใหญ่ที่พบเป็นดินเหนียว มีการระบายน้ำเลว พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา

4) ดินที่ดอน พบโดยทั่วไปบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ เกิดจากการทับถมของตะกอนดิน มีลักษณะเป็นดินเนื้อหยาบ ในบางแห่งจะพบลูกรังปะปนอยู่ตลอดชั้นดิน มีการระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา มะพร้าว และไม้ผล

5) ที่ลาดเชิงเขาและเนินเขา ดินส่วนใหญ่เกิดจากการสลายตัวของหินพื้นล่าง เนื้อดินมีลักษณะต่างกันขึ้นอยู่กับชนิดของหิน ส่วนใหญ่ดินมีเศษหินปะปน เนื้อดินมักเป็นดินเนื้อหยาบ พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกทำลาย

6) เทือกเขาและภูเขา สภาพเทือกเขาและทิวเขาเป็นแนวยาว มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่เป็นหินชั้นและหินแปร บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดชุมพร จากข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม Landsat-7 ETM ปี พ.ศ. 2544 (ฝ่ายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติฯ, 2545) พบว่า สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ โดยทางด้านทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ที่ภูเขาสูง ทิศตะวันออกมีสภาพเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล มีการปลูกมะพร้าว พื้นที่ที่เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ ที่ลาดเชิงเขาและบริเวณที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชัน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดมีสภาพเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล และไม้ยืนต้น พื้นที่ที่เป็นที่ราบหรือที่ราบน้ำท่วมถึง มีสภาพเป็นพื้นที่นาข้าว บริเวณพื้นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงและบริเวณปากแม่น้ำเป็นพื้นที่ป่าชายเลนและพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดชุมพร (รูปที่ 2.9) จำแนกได้ดังนี้

1) พื้นที่ป่าไม้

- ป่าดิบชื้น มีพื้นที่ประมาณ 919,642 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.56 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัด

- ป่าผลัดใบเสื่อมสภาพ มีพื้นที่ประมาณ 149,010 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.98 ของพื้นที่จังหวัด

- สวนป่า มีพื้นที่ประมาณ 32,102 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.86 ของพื้นที่จังหวัด

- ป่าชายเลน มีพื้นที่ประมาณ 39,738 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.06 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงและบริเวณปากแม่น้ำ

- ป่าพรุและพื้นที่ลุ่มน้ำขัง มีพื้นที่ประมาณ 9,626 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.26 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณพื้นที่ลุ่มต่ำมีน้ำท่วมขนานกับแนวลำน้ำ

2) พื้นที่เกษตรกรรม

- ยางพารา มีพื้นที่ประมาณ 619,613 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.55 ของพื้นที่จังหวัด มีการปลูกยางพาราเป็นพื้นที่บริเวณกว้างครอบคลุมพื้นที่อำเภอท่าแซะ อำเภอปะทิว อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอละแม และอำเภอหลังสวน

- ปาล์มน้ำมัน มีพื้นที่ประมาณ 215,222 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.75 ของพื้นที่จังหวัด พบในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัด บริเวณอำเภอท่าแซะ และอำเภอปะทิว

- ไม้ผลและไม้ยืนต้น มีพื้นที่ประมาณ 1,343,158 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.88 ของพื้นที่จังหวัด ไม้ผลและไม้ยืนต้นที่ปลูกได้แก่ เงาะ มะพร้าว กาแฟ ทุเรียน หมาก สะเดา ปลูกกระจายอยู่ทั่วไปในทุกอำเภอของจังหวัดชุมพร แต่ในพื้นที่อำเภอพะโต๊ะมีการปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นน้อยมาก

- นาข้าว มีพื้นที่ประมาณ 193,896 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.93 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณที่ราบทางด้านทิศตะวันออก

- พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ มีพื้นที่ประมาณ 42,022 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.23 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเล

- ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ประมาณ 2,751 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.07 ของพื้นที่จังหวัด

- พืชไร่ผสม พื้นที่ประมาณ 2,309 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.06 ของพื้นที่จังหวัด

3) ที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ประมาณ 67,870 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.18 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วยตัวเมือง และหมู่บ้าน พื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปลูกไม้ผลผสมอยู่รอบ ๆ และรวมเป็นกลุ่มขนาดเล็กไปตามแนวยาวตามสองฝั่งถนน

4) แหล่งน้ำ ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำมนุษย์สร้างขึ้น มีพื้นที่ประมาณ 8,059 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.22 ของพื้นที่จังหวัด

5) พื้นที่อื่น ๆ ได้แก่ เหมืองแร่ บ่อดิน หาดทราย มีพื้นที่ 94,717 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.53 ของพื้นที่จังหวัด

ลักษณะทางธรณีวิทยา

ลักษณะทางธรณีวิทยาของจังหวัดชุมพร จากแผนที่ธรณีวิทยาจังหวัดชุมพร มาตราส่วน 1:250,000 ปี พ.ศ. 2528 โดยกรมทรัพยากรธรณี (รูปที่ 2.10) แบ่งออกได้ดังนี้

1) ยุคควอเตอร์นารี (Quaternary Period : Q) ประกอบด้วย ตะกอนลำน้ำพัดพาและตะกอนชายฝั่ง ได้แก่ กรวด ทราย ทรายแป้ง ดินโคลน และทรายชายหาด พบกระจายอยู่ในเขตชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออก ตั้งแต่อำเภอปะทิว อำเภอท่าแซะ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก อำเภอหลังสวน และอำเภอละแม

2) ยุคควอเตอร์นารี (Quaternary Period : Qt) ประกอบด้วย ตะกอนทับถมบริเวณที่เป็นลานตะพักลำน้ำและตะกอนเชิงเขาที่เป็นกรวด ทราย ทรายแป้ง และหินปูน พบกระจายอยู่ทั่วไปในอำเภอละแม และอำเภอหลังสวน

3) ยุคจูแรสซิก (Jurassic Period : J) เป็นหินชุดโคราช (Koray Group) หน่วยหินฝั่งแดง (Fang dang Formation) ประกอบด้วยหินทราย หินทรายเนื้อควอตซ์ และหินกรวดมนสีแดงถึงน้ำตาลแกมแดงมีชั้นเฉียงระดับ หินทรายแป้งสีแดงสลับอยู่กับหินดินดานสีมารูน พบแถบชายฝั่งอำเภอเมืองชุมพรและอำเภอหลังสวน

4) ยุคจูแรสซิกถึงไทรแอสซิก (Jurassic - Triassic Period : TRj) เป็นหินทราย หินทรายแป้ง และหินทรายเนื้อเป็นกรวด สีน้ำตาลเหลืองถึงน้ำตาลแดง พบทางตะวันออกของอำเภอละแม และอำเภอหลังสวน

5) ยุคเพอร์เมียน (Permian Period : P) เป็นหินชุดราชบุรี (Ratburi Group) หน่วยหินชุมพร (Chumphoorn Formation) ประกอบด้วย หินปูนสีเทาถึงเทาเข้ม เป็นชั้นหินหนามากถึงบาง มีซากดึกดำบรรพ์ฟิวซูลินิดและปะการังมาก และหินปูนแตกเป็นเหลี่ยมเนื้อปนโดโลไมต์ในบางแห่ง พบกระจายอยู่ในอำเภอ

ปะทิว อำเภอท่าแซะ อำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี และอำเภอทุ่งตะโก

6) ยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboncferous Period : C, SD) เป็นหินชุดตะนาวศรี (Tanaosi Group) และเป็นหน่วยหินมัทรี (Matsi Formation) และหน่วยหินกระบุรี (Kraburi Formation)

- หน่วยหินมัทรี (Matsi Formation : C) ประกอบด้วย หินออร์โธควอต์ไซต์ หินทรายแป้ง และหินดินดาน มีซากไบรโอซัวและแบคิโอพอด พบบริเวณอำเภอเมืองชุมพร อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก และทางตอนล่างของอำเภอปะทิว

- หน่วยหินกระบุรี (Kraburi Formation : SD) เป็นแกรย์แวก หินทรายปนกรวด หินดินดานปนกรวดและหินโคลนหินสีเทาและสีดำเป็นชั้นหนา กรวดส่วนใหญ่เป็นหินมนเล็ก พบโดยทั่วไปทางทิศตะวันตกในทุกอำเภอของจังหวัดชุมพร

7) ยุคไซลูเรียนถึงคาร์บอนิเฟอรัส (Silurian - Carboneferous Period : SDC) เป็นหินชุดตะนาวศรี (Tanaosi Group) และเป็นหน่วยหินกาญจนบุรี (Kanchanaburi Formation) ประกอบด้วย หินดินดาน หินทราย หินควอร์ตไซต์ หินโคลน และหินชนวน เป็นชั้นชัดเจนและมีรอยคดโค้งย้วยจำนวนมาก มีซากแกรพโตไลต์ พบทางตอนใต้ของอำเภอละแม

8) ยุคไทรแอสซิก (Triassic Period : TRgr) ประกอบด้วย หินไบโอไทต์มัสโควิดแกรนิต เนื้อปาน-กลางถึงหนามาก พบบริเวณทิศตะวันตกของอำเภอท่าแซะ

9) ยุคครีเตเชียส (Cretaceous Period : Kv) ประกอบด้วย หินแอนดีไซต์ หินโอโอไลต์ และสายแลม-โบร์ไฟร์ พบบริเวณตอนเหนือของอำเภอหลังสวน

ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ป่าไม้ครอบคลุมทุกอำเภอ แต่พื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกจะมีป่าไม้หนาแน่นมาก จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2504 มีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 2,590,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.29 ของพื้นที่จังหวัด แต่ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าไม้ 785,125 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.00 ของพื้นที่จังหวัด ในขณะที่พื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 38.19 ในปี พ.ศ. 2531 เป็นร้อยละ 54.4 ในปี พ.ศ. 2545 ประเภทป่าในพื้นที่จังหวัดชุมพร จัดเป็นประเภทป่าผลัดใบ ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ชนิดป่า ตามลักษณะของสภาพป่าที่แตกต่างกัน (สำนักงานป่าไม้จังหวัดชุมพร, 2545) ได้แก่ ป่าดิบชื้น ป่าชายเลน และป่าพรุ

ป่าดิบชื้น (Tropical rain forest) เป็นป่ารกทึบ มีจำนวนและชนิดพันธุ์ไม้หลากหลาย มีต้นไม้หลายชั้นความสูง ในอดีตป่าดิบชื้นด้านทิศตะวันตกมีสภาพที่สมบูรณ์มาก แต่เมื่อปี พ.ศ. 2532 เกิดวาตภัยจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่ป่าดิบชื้น โดยเฉพาะป่ารับร่อ - สลุย ในเขตท้องที่อำเภอท่าแซะ ได้รับความเสียหายมาก แต่ยังมีป่าดิบชื้นที่มีสภาพสมบูรณ์อยู่บริเวณอำเภอพะโต๊ะ

ป่าชายเลน (Mangrove forest) เป็นป่าที่มีกลุ่มพันธุ์ไม้ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลที่มีลักษณะเป็นอ่าวและมีปากแม่น้ำไหลลงสู่ทะเล

ป่าพรุ (Swamp forest) เป็นป่าที่ขึ้นบริเวณที่ลุ่ม มีน้ำขัง ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นป่าพรุเสม็ด ซึ่งมีสภาพป่าโปร่ง มีไม้เสม็ดขาวขึ้นทั่วไป ไม้พื้นล่างเป็นหญ้าจูด กก เนื่องจากดินเป็นกรดทำให้มีชนิดพันธุ์ไม้ที่ขึ้นในสภาพป่าพรุมีน้อย

จังหวัดชุมพรมีพื้นที่ป่าไม้ที่ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 25 ป่า มีพื้นที่ 1,941,426.50 ไร่ อุทยานแห่งชาติมีพื้นที่ 426,277 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีพื้นที่ 635,240ไร่ และวนอุทยานมีพื้นที่ 281 ไร่

การคมนาคม

จังหวัดชุมพร มีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

1) ทางรถยนต์ มีถนนสายหลัก 2 สาย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (สายเพชรเกษม) จากกรุงเทพมหานคร ถึงจังหวัดชุมพร ผ่านจังหวัดระนอง ไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 (ถนนสายเอเชีย) เริ่มต้นจากจังหวัดชุมพรที่สี่แยกปฐมพร ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้

นอกจากนี้ยังมีถนน ที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมภายในจังหวัด อำเภอ และมีถนนสายสั้น ๆ ที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม หรือเส้นทางขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

2) ทางรถไฟ จากสถานีรถไฟกรุงเทพ ขบวนรถไฟสายใต้ทุกขบวนผ่านจังหวัดชุมพร และอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดชุมพร (ยกเว้นอำเภอท่าแซะ และอำเภอพะโต๊ะ) ชาวชุมพรจึงนิยมใช้การเดินทางโดยรถไฟเป็นส่วนใหญ่

3) ทางอากาศ การคมนาคมทางอากาศดำเนินการโดยกรมการบินพาณิชย์ สนามบินจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ที่ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร

4) ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำส่วนใหญ่เป็นเรือบริการเพื่อการท่องเที่ยวโดยบริษัทเอกชนมีการนำที่ยวเกาะต่าง ๆ ในจังหวัดชุมพรและสามารถเดินทางไปเกาะเต่า อำเภอเกาะพงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกด้วย โดยมีท่าเทียบเรือเอกชนอยู่ที่ตำบลท่ายาง อำเภอเมืองชุมพร

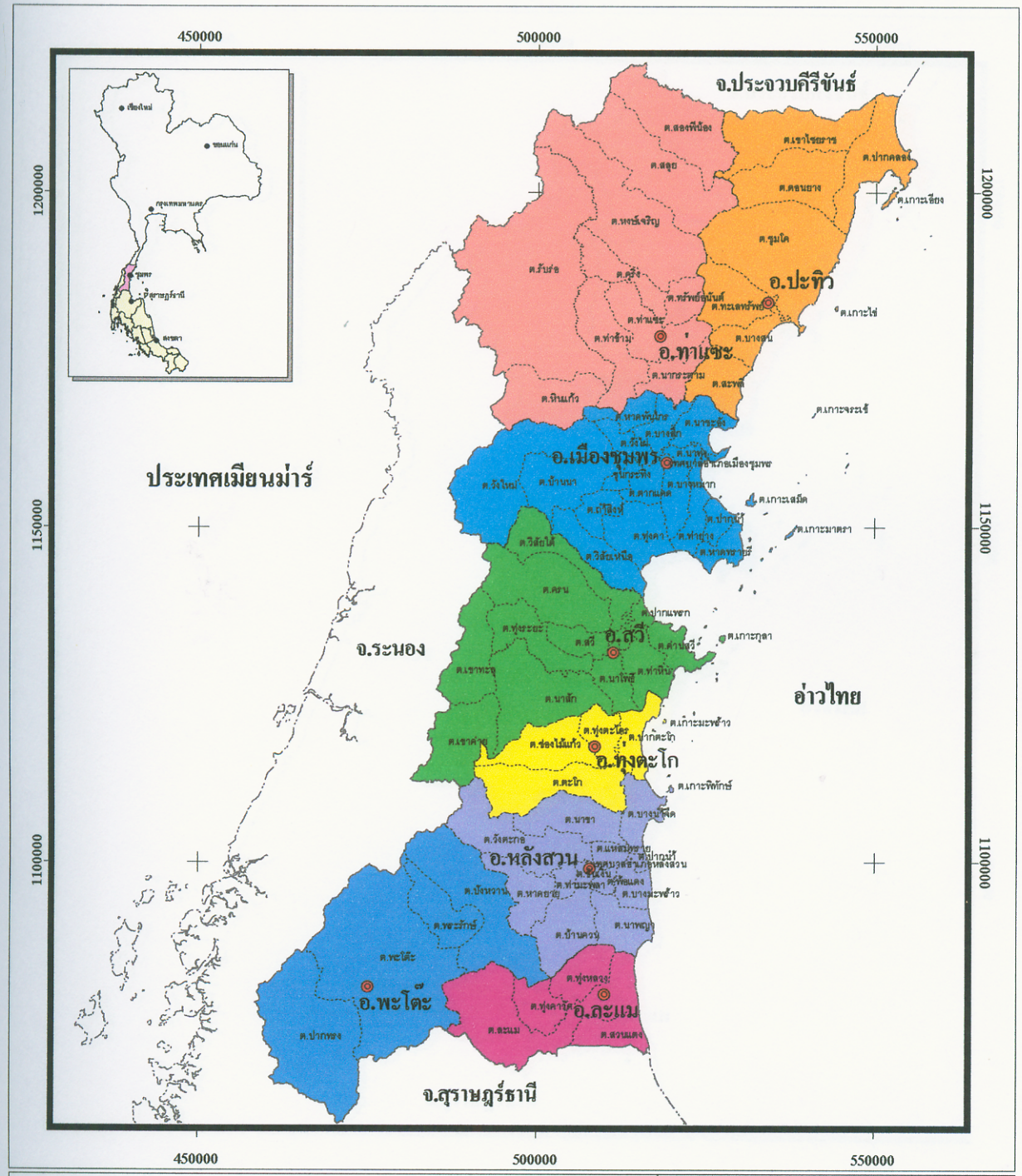
450000
500000
550000
1200000
1150000
1100000
จ.ประจวบคีรีขันธ์
อ.ปะทิว
อ.ทุ่งตะโก
อ.เมืองชุมพร
อ.สวี
อ.หลังสวน
อ.ละแม
อ.พะโต๊ะ
ประเทศเมียนม่าร์
จ.ระนอง
อ่าวไทย
จ.สุราษฎร์ธานี
ต.ทะเลทรัพย์
ต.ท่าแซะ
ต.ท่าตะเภา
ต.ปากน้ำ
ต.ทุ่งตะโก
ต.ช่องไม้แก้ว
ต.ตะโก
ต.ปากแพรก
ต.ทุ่งระยะ
ต.ท่าหิน
ต.นาโพธิ์
ต.นาสัก
ต.ทุ่งตะไคร
ต.ปากตะโก
ต.นาขา
ต.ท่ายาง
ต.ทุ่งคา
ต.ปากทรง
ต.ละแม
ต.ทุ่งหลวง
ต.ทุ่งคาวัด
ต.สวนแตง
ต.พะโต๊ะ
ต.นาพญา
ต.บางมะพร้าว
ต.หาดยาย
ต.ปังหวาน
ต.วังตะกอ
ต.ขุมทอง
ต.ชุมโค
ต.ปากคลอง
ต.เขาไชยราช
ต.ดอนยาง
ต.สองพี่น้อง
ต.สลุย
ต.หงษ์เจริญ
ต.ครัง
ต.ชั้ม่อ
ต.หินแก้ว
ต.นาชะอัง
ต.บางสัก
ต.วังไผ่
ต.บ้านนา
ต.วังใหม่
ต.ตากแดด
ต.ทุ่งคา
ต.วิสัยใต้
ต.วิสัยเหนือ
ต.คลน
ต.เขาทะลุ
ต.เขาค่าย
ต.ตะโก
ต.ตะโก
ต.ตะโก